

pavyzdžiui, 250 mm/sek greičio oscilogramoje periodą neįmanoma išmatuoti didesniu negu 1 mm tikslumu, o tai reiškia, kad 350–400 Hz diapazone netikslumas sudaro apie 60 Hz, t. y. daugiau kaip didžiąją sekundą¹⁶. O jeigu oscilograma daryta 100 mm/sek greičiu, tai netikslumai dar labiau padidėja. Tokiu atveju pagrindinio tono viršūnės lokalizacija, kuri intonacinėje struktūroje dažnai būna reikšminga, tampa nebeapatikimu požymiu. Todėl mes linkę manyti, kad automatinis pagrindinio tono išskyrimas koku nors principu, nors tuo tarpu ir ne be trūkumų, vis dėlto būtų gerokai tikslesnis, negu minėtas rankinis skaičiavimas. Vieną iš tokių palyginti techniškai nesudėtingų pagrindinio tono išskyrimo variantų aprašo J. Gikys straipsnyje „*Paprastas pagrindinio tono registratorius*“ (p. 368–370), kuris veikia filtravimo principu ir esąs „pakankamai tikslus, nes galutinį sprendimą priima operatorius, išvesdamas per piūklo viršūnes kreivę, atitinkančią pagrindinio tono judėjimą“ (p. 368). Kažin, ar operatorius čia laikytinas svarbiausiu tikslumo kriterijumi, nes kaip tiksliai piūklo viršūnių aukštis atitiks signalo pagrindinio tono periodo ilgį, taip operatorius nubrėš ir kreivę (žinoma, jei galės koreguoti koku nors būdu tas vietas, kur prietaiso parodymai aiškiai šlubuos).

Paskutiniame skyrelyje „Metodikos klausimai“ pirmą kartą per visus šešis tomus randame metodinės medžiagos studentams. Ypač pasisekė yra A. Parkerio „*Lietuvių bendrinės*

Laiškas redakcijai

Rašydami plačią ir, gal būt, aštroką mūsų akademinės Gramatikos pirmųjų tomų recenziją, mes, be kita ko, norėjom sukelti nors nedidelę diskusiją dėl tolesnių mūsų gramatikos mokslo bei teorijos kelių ir perspektyvų, taip

¹⁶ A. Girdenis, Prozodinės priegaidžių ypatybės šiaurės žemaičių tarmėje, – rec. rink., 165.

kalbos fonetikos pratimai. Pirmoji dalis. Balsiai“ (p. 324–356). Čia labai vykusiai ir vaizdingai susietas balsių artikuliacinis ir akustinis aspektai, o dalis pratimų, parašytų programuoto mokymo metodu, padės studentams savarankiškai suprasti ir išmokti lietuvių kalbos balsių ypatybes. Tačiau balsių transkripcijoje esama tam tikro nenuoseklumo. Jeigu uždaramam ir atvirajam *o* žymėti vartojami skirtingi transkripcijos ženklai [o:] ir [ɔ], tai to paties principo reikėtų laikytis ir transkribuojant *u* ir *i*: [u:] – [ɯ] ir [i:] – [ɪ], nes uždarumo–atvirumo požymis paraleliškai būdingas ir balsiams *u, i*. Balsiui *a* uždarumo–atvirumo koreliacija atvirksčia, todėl būtų galima transkribuoti, pavyzdžiui, [a] – [ɑ:], juo labiau, kad panašios atvirumo–uždarumo koreliacijos balsiai [æ:]–[ɛ] taip pat transkribuojami skirtingais ženklais. Visai nesuprantama, kam žymimas palatalinio priebalsio [j] minkštumas. Ne iš tarptautinės fonetinės transkripcijos arsenalo paimti priebalsių minkštumo ir supriešakėjimo ženklai.

V. Grinaveckis straipsnyje „*Lietuvių kalbos tarmių kirčio atitraukimo ir nukėlimo tyrinėjimo pagrindai*“ (p. 309–323) smulkiai ir studentams suprantamai aiškina, „kaip nustatinėti kirčio atitraukimo ir nukėlimo dėsnius, kaip juos pagrįsti pavyzdžiais ir apskritai kaip aprašyti tuos kirčio pasikeitimus“ (p. 309). Straipsnis parengtas kruopščiai ir apgalvotai, tik ar neprimetinės siūlomas metodas tyrinėtoju tam tikrų išankstinių schemų bei teorijų.

A. Tekorius

pat ir dėl konkrečių opesnių fonetikos ir morfologijos dalykų. Todėl labai malonu, kad V. Ambrazas, N. Sližienė ir A. Valeckienė į tą recenziją reagavo nemažu straipsniu (žr. *Baltistica* X(2) 1974 177–186) ir pamėgino naujai pasvarstyti vieną kitą recenzijoje pajudintą klausimą.

Šiuo tarpu prie daugelio straipsnyje diskutuojamų teiginių plačiau nesustosim – paliksime tai platesniems specialiems tyrinėjimams.

Pasitenkinsim konstatavę, kad ir dabar (bent jau mums patiems) nėra įrodyta, jog mūsų sprendimai neįmanomi. Mes vadovavomės vienomis „žaidimo taisyklėmis“, Gramatikos autoriai kitomis, todėl rezultatai turėjo daug kur išeiti ir išėjo kitokie. Pagaliau nė mes patys niekada nesam manę, kad mūsų sprendimai optimalūs. Kaip rašėm, mūsų tikslas buvo tik parodyti, kad gramatikos moksle yra ir visada bus spres-tinų problemų, kurių negalima visiems laikams išsižadėti (plg. *Baltistica* IX(2) 1973 214) ir kad Gramatikoje teikiamos interpretacijos nėra vienintelės.

Vis dėlto prie vieno kito dalyko norėtusi sustoti platėliau.

1. Recenzijos teiginiai yra ne „vieno plunksnos brūkštelėjimo“, o beveik dešimtmetį trukusių bendrų apmąstymų rezultatas. Deja, plačiau argumentuoti savo teiginių negalėjome dėl recenzijos specifikos ir ribotos apimties.

2. Sudurtinės veiksmažodžių „formas“ dabar ne vieno tyrinėtojo laikomos ne formomis, o konstrukcijomis net vokiečių ir anglų kalbose (žr., pvz.: M. Joos, *The English Verb*, The University of Wisconsin Press, 1964, 120 tt.; W. Thümmel, *Das Problem der periphrastischen Konstruktionen*, München, 1966, 137 tt.). Be to, tų kalbų žodžių tvarka nėra juk visiškai laisva, o tik mobili (prisiminkim, kad ir vokiečių *Rahmenkonstruktion*).

3. Visai nemanome, kad reikėtų panaikinti ribą tarp dalyvių ir pusdalyvių, – mes tik norėjom, kad tų formų paradigmniai ryšiai ir tarpusavio hierarchija būtų labiau išryškinta. O padalyvį dalyvio paradigmos nariu *implicit*e yra laikęs jau Jablonskis, kuris padalyvių vartojimą iliustruoja ir tokiais sakiniais: *Karvė tuoj vedus (tuoj vedusi) duoda daug pieno; Stovi liūdi mergelė, rankeles nuleidus* (plg. „stovi liūdi bernelis, rankeles nuleidęs“) (Jablonskis RR I 321).

4. Morfonologinė (arba generatyvinė) taisyklė $\sigma \rightarrow a/ - R$ (R – bet kuris sonantas, įskaitant \tilde{i} , \tilde{u}) yra konkretus bendresnės taisyklės $\tilde{V} \rightarrow \tilde{V}/ - R$ (V – bet kuris balsis) atvejis,

plg. *septyni* : *septintas*, *aštuoni* : *aštuntas*, *puola* (*puolė*) : *pulti*, todėl ji tikrai nelaikytina *ad hoc* tipo taisykle. Be to, ją įsivedus, labai sumažėja alomorfų inventorius, išryškėja įvairių veiksmažodžio formų ryšiai.

5. *Kitąsyk, kitądien* tipo darinių interpretacija yra iš esmės susitarimo, konvencijos dalykas. Daug čia reiškia ir rašybos tradicija. Papildomas argumentas mūsų teikiamos interpretacijos naudai yra ilgasis nekirčiuotas *ā kitądien* tipo žodžiuose, aiškiai rodąs, kad prieš antrąjį sandą eina atviroji išorinė sandūra (*external open juncture*), t. y. fonologiškai žymėta (markiruota) žodžio riba: tas balsis žodžio viduje prieš sprogstamuosius negalimas.

6. Jokiu būdu nemanom, kad Gramatika galėjo ir turėjo atsižvelgti į visus „kalbotyros barometro“ svyravimus. Pirma, teorinėje kalbotyroje riba tarp aukšto ir žemo slėgimo frontų senokai yra iš morfologijos perėjusi į sintaksę ir semantiką. Antra, mums visiškai aišku (tik gal neaiškiai pasakėm), kad praktikos sumetimais buvo tikslingiausia ir gal ko! kas net būtina laikytis klasikinės gramatikos modelio. Tačiau esam įsitikinę (ir tai mėginome parodyti), kad grynai mokslo atžvilgiu tas modelis šiuo metu nėra perspektyviausias ir optimaliausias.

7. Labai atsiprašom autorius ir skaitytojus už apmaudžią klaidą – netiksliai ir nevietoj pacituotą sakinį *Kas nors šiąnakt yra dobi-luose nakvojęs...* Tikimės, kad skaitytojai suprato, jog čia tik nedovanotinas neapdairumas, o ne koks „polemikos“ metodas. Kartu norėtume pasakyti, kad tai, ką rašėme apie tradicinės reikšmių analizės trūkumus, nepranda galios ir be to „pavyzdžio“. Suprantama, čia irgi susiduriame ne tiek su šio konkretaus darbo, kiek su paties metodo trūkumais.

Baigdami norim dar kartą pabrėžti: mes neturėjom nė mažiausio noro menkinti Gramatikos autorių bei redaktoriaus darbo vertę ir reikšmę. Gramatika, be jokios abejonės, yra žymiausias lituanistinis veikalas, kuris turi ir ilgai dar turės didelę kultūrinę ir mokslinę vertę šiame greitai senstančių vertybių pasaulyje.

A. Girdenis, V. Žulys